
**Роде красний,
роде наш прекрасний...
Випуск 41**

Департамент культури і туризму,
національностей та релігій
Чернігівської облдержадміністрації
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Меценатство як справа усього життя: Василь Тарновський (молодший)

Чернігів-2022

УДК 016:37

Укладачка: Л. Казакова

Редактор: О. Волченко

Відповідальна за випуск: Т. Ключ

Меценатство як справа усього життя: Василь
Тарновський (молодший) : краєзнавчі дайджест-
читання / Чернігівська обласна бібліотека для дітей ;
уклад. Л. Казакова. – Чернігів, 2022. – 25 с. – Вип. 41.
(Роде красний, роде наш прекрасний...).

Департамент культури і туризму,
національностей та релігій
Чернігівської облдержадміністрації
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Меценатство як справа усього життя:

Василь Гарновський (молодший)
(Роде красний, роде наш прекрасний...)

красназавчі дайджест-читання

Чернігів-2022

Дворянський рід Тарновських походив із козацької старшини Лівобережної України і був відомий із XVII століття під прізвиськом Ляшко. Мати майбутнього мецената Василя Тарновського-молодшого Людмила Володимирівна Юзефович (1813-1889), походила з родини реєстрових козаків, що служили польським королям, і за це отримали шляхетські привілеї. Вона доводилася рідною сестрою куратору Київського учбового округу, голові Київської археографічної комісії, одному з засновників Південно-Західного відділу Російського географічного товариства Михайлу Володимировичу Юзефовичу.

Шлюб Василь Васильович Тарновський-старший та Людмила Володимирівна Юзефович узяли у 1836 р., а невдовзі подружжя народило та виховало двох синів: Василя і Володимира – та доньку Софію. Василь з'явився на світ 1 квітня

1838 (за іншими даними – 1837) року в родинному маєтку Качанівка – зараз це селище Прилуцького району Чернігівської області. Хоча інші джерела вказують село Антонівку Варвинського району Чернігівщини.

Жаданого у родині первістка – Василя Васильовича Тарновського-молодшого, охрестили в Покровській церкві села Антонівка і за

традицією нарекли на честь батька – Василем. Грунтовну освіту хлопчик отримав удома.

У сім років хлопчика віддали до московського приватного пансіону пастора Еннеса – уродженця Ельзасу. Викладання велося французькою та німецькою мовами. Навчаючись у Першопрестольній, Василь Тарновський-молодший почав збирати українську старовину. Кишенькових коштів бракувало, тому полотнами Іллі Рєпіна чи Тараса Шевченка підліток не снів, а для початку збирав... вирізки з газет, потім купував окремі дрібнички на Сухаревському базарі чи в найближчих селах. Із часом московську колекцію Василь Тарновський-молодший привіз до Качанівки, де вдоволений батько знайшов їй місце у палацовій бібліотеці.

Маючи можливість, Тарновські прагнули дати первістку системну освіту, і в 1852 р. старший син вступив до Головного військового інженерного училища у Санкт-Петербурзі, де мали право навчатися лише діти дворян. Навесні наступного року хлопець успішно закінчив навчальний рік, але залишив училище, оскільки інженерна служба виявилася йому не цікавою. Життя зробило різкий поворот, і в липні 1853 р. Василь Тарновський-молодший став студентом історико-філологічного факультету Імператорського Київського університету Св. Володимира.

Спочатку з юнацьким максималізмом Василь мріяв зібрати взагалі все, що тільки хоч якось стосувалося історії його Батьківщини. Та життя внесло корективи. Значно пізніше, у грудні 1898

року, розповідаючи про свою колекцію українських старожитностей, він згадував:

“Ще замолоду, років сорок тому, я захопився ідеєю зібрати якомога повнішу колекцію, що характеризує старовинний побут моєї Батьківщини, Малоросії. Оскільки виконання цього завдання в повному обсязі не під силу

приватній особі, то я з необхідності змушений був обмежитися меншою і найбільш мені близькою

територією – лівобережною Малоросією. Згодом, здійснивши археологічні розкопки в Черкаському повіті Київської губернії та відвідавши Запоріжжя, я доповнив моє зібрання багатьма предметами, знайденими на правому березі Дніпра та в Новоросійському краї. Отже, моя колекція має суцільно місцевий характер українських цінностей. За історичними епохами її можна розділити на три відділи: доісторичний, великокнязівський і козацький. Хоча пошуки ці розпочаті були близько 40 років тому, але вже тоді в Малоросії лише в небагатьох дворянських і козацьких садибах зберігалися ще деякі старовинні, прадідівські речі. Я надавав особливу ціну таким предметам, які, за написами чи збереженими родинними переказами, можна співвіднести з відомими історичними особами.

Але переважну частину речей купував у антикварів-гендлярів”.

Натомість ретельно вивчати “догматичне й моральне богослов’я, історію церкви та канонічне право”, не дуже хотів, а мріяв уроками верхової їзди та малюванням. Навіть домігся свого, щоб батько, Василь Васильович винайняв йому репетиторів – художника-рисувальника Олександра Агіна, який наприкінці 1850-х рр. оселився в Качанівці, а потім живописця Олексія Волоскова. Так що художній смак нащадок славетної фамілії мав, виховував і розвивав.

Разом із тим, у цей період студент активно спілкувався з групою молодих чернігівчан з числа ліберального дворянства, які почали замислюватися над селянською реформою та дбати про майбутнє кріпаків.

Адже поки зреалізувати себе в життя, як більшість юнаків із аристократичних сімей, Василь просто не міг. По-перше, він не мав аніякого нахилу до кар'єри чиновника, по-друге, не бачив себе “діловою людиною”, як того бажала мати, і, нарешті, по-третє, свідомо давав собі звіт, що пожиттєве каліцтво не дозволить йому зреалізувати ні перше, ні друге.

записатись... у Гвардію.

То був непростий для становлення особистості рік... Юнак із заможної української родини розгубився: Василь Тарновський-молодший навіть збирався

Вихід Василь знайшов у справі служіння народній просвіті, повністю присвятивши себе колекціонуванню, що, у свою чергу, виховало добродійність та заклало підвалини свідомого меценатства. Навчаючись на історико-філологічному факультеті Імператорського Київського університету, студент напрацьовував пошуковий апарат, адже знаходив нові експонати не стільки в антикварних крамничках, скільки у старожитніх панських маєтках.

Особисто Василь Тарновський-молодший подорожував повітами і селами, вишукував дрібнички та раритети, нотував побачене, листувався з власниками реліквій, радився з вітчизняними дослідниками українських старожитностей: Олександром Лазаревським, Миколою Костомаровим, Дмитром Яворницьким та іншими.

Разючі зміни в характері нащадка фамілії Тарновських сталися у 1859 р., коли батько В.В.Тарновський-старший разом із дружиною терміново виїхали до Санкт-Петербурга, де мали долучитися до розробки державного проекту селянської реформи. Вперше, нехай і на короткий термін управління численними землями та маєтками, що знаходились у Чернігівській і Полтавській губерніях, лягло на плечі В.В.Тарновського-молодшого. Практичне знайомство з технологічними процесами та виробництвом у різних галузях поволі почало перетворювати розпещеного панича, котрий вправно навчився тринькати батькові рублі, на заощадливого господарника, який, розвиваючи власні економічні вміння, примножував добробут цілої родини.

Становлення відбувалося стрімко, а після похорон батька у грудні 1866 р. - невідворотно. Як прямий спадкоємець, В.В.Тарновський-молодший став повноцінним господарем Качанівки. На момент ревізії голови Борзнянського повітового земства в серпні 1866 р. його нерухоме майно оцінювалось у розмірі 44700 руб. Лише у Качанівці знаходилися: двоповерховий будинок з двома флігелями на 50 кімнат; чотирьохкімнатна кухня з коморою; стайня й сарай для екіпажу в дворі; оранжерея, теплиця, сторожова хата в саду; два водяних млини та кузня на ставку; дві комори, кухня, сушня й стайня на гумні; вітряк на полі; сільська школа тощо.

Вступивши у володіння колосальними маєтностями, відтоді він міг розкошувати на широку ногу, але не став: виховання та батьківська наука до такого вдатися більше не дозволяли. У

1869 р. В.В.Тарновський-молодший дослужився до чину губернського повітового секретаря. Набираючи авторитету, Василь Тарновський-молодший обирався Борзенським та Ніжинським повітовим маршалком шляхецтва. В останньому випадку за участю В.В.Тарновського-молодшого було розроблено проект заощення кам'яною бруківкою дороги від вокзалу Курсько-Київської залізниці до Чернігівської застави.

Національно свідому та громадянську позицію він ніколи не приховував. Збереглися свідчення про стійкий інтерес Василя Васильовича Тарновського-молодшого до народних традицій, звичаїв, історії рідного краю. Це стало для повноправного володаря Качанівки звичайним ділом. Вбравшись у козацький стрій: вишита сорочка, чемерка, сині шаровари, – відтепер він любляв зустрічати найближчих товаришів у

садку біля хати “Поради”, дотримуючись традиційних правил вітання гостей – із хлібом та сіллю. Не випадково, у колі друзів і близьких товаришів

В.В.Тарновський-молодший зажив дружне прізвисько “Гетьман”, а сам Пантелеймон Куліш, ніколи не схильний до пієтетів, відтоді повсякчас нахвалював “щирослов’янський” стиль будинку Тарновських.

Багатолітня фінансова підтримка діяльності українських вчених і митців, видання історичного часопису “Київська старовина”, спорудження пам’ятників Миколі Гоголю в Ніжині та Івану Котляревському в Полтаві, відкриття публічної бібліотеки в Києві та Борзні, лікарні при цукровому заводі у Парафіївці. Коштом Тарновського відомий вчений Микола Біляшівський у 1891 році провів розкопки давньоруського міста Родень на Княжій Горі під Каневом. У цьому літописному поселенні в 978-980 роках загинув великий князь київський Ярополк Святославич. Сам Родень був спустошений монголами в 1239-1240 роках, після чого більше не відновлювався.

Василь Тарновський профінансував упорядкування могил Пантелеймона Куліша й Тараса Шевченка. Зокрема, коли він дізнався про

зруйнування дубового хреста на могилі Кобзаря на Чернечій Горі, то написав:

“Вважаю своїм моральним обов’язком, по-перше, як особистий приятель покійного, а особливо як палкий шанувальник його таланту, взяти цілком на себе клопоти з упорядкування могили”.

Зусиллями Тарновського в 1882 році на могилі Шевченка постав великий чавунний хрест із написом: “Свою Україну любіть, Любіть її... Во время люте, В останню тяжкую минуту За неї Господа моліть”. Він стояв до 1923 року, аж поки більшовицька влада не замінила його на пам’ятник.

Але найбільшою справою Василя Тарновського було облаштування музею в рідній Качанівці, де й зберігалася його колекція. Вона налічувала понад 400 речей докняжої доби, понад

1 700 – києворуської, 860 – козацької, зокрема, прапори й корогви Війська Запорозького, гетьманські булави Богдана Хмельницького, Дем'яна Многогрішного, Івана Самойловича, Івана Мазепи, шаблі Хмельницького й Мазепи. Ще 758 пам'яток були пов'язані з Тарасом Шевченком. Згодом вони склали основу зібрання Національного музею Тараса Шевченка в Києві.

Саме в Качанівці Ілля Рєпін замальовував етюди до картини “Запорожці пишуть листа турецькому султанові”, де зобразив Тарновського як козака з довгими вусами у високій чорній шапці, а його кучера Микишку – в образі одноокого й щербатого козака Голоти.

Останні роки життя Василь Тарновський тяжко хворів і був змушений пересуватися в інвалідному візку. Кошти, успадковані від батька,

вичерпалися на підтримку української справи. Тож Василю довелося переїхати до Києва, а Качанівку продати цукрозаводчику-мільйонеру Павлу Харитоненку. Значну частину колекції він передав заснованому ним же Чернігівському музею старожитностей. Цінності, які залишалися в Качанівці, були розграбовані в більшовицькі часи, коли в маєтку облаштували комуни дітей-безпризорників.

Василь Тарновський (молодший) пішов із життя 25 червня 1899 року. Похований він на Звіринецькому цвинтарі в Києві. На честь Василя Тарновського зараз названо Чернігівський обласний історичний музей. У місті Ічня є вулиця Тарновських.

Рекомендовані джерела

- Тарновський Василь Васильович (молодший) [Електронний ресурс] / Вікіпедія : [сайт]. - Режим доступу:
[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_\(%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%88%D0%B8%D0%B9\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_(%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%88%D0%B8%D0%B9))
(дата звернення:26.05.22). – Назва з екрана.
- Рудяченко О. Василь Тарновський (молодший). Той, що звертав гори [Електронний ресурс] / О. Рудяченко // Укрінформ: мультимедійна платформа іномовлення України : [сайт]. - Режим доступу:
<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2901280-vasil-tarnovskij-molodsij-toj-so-zvertav-gori.html> (дата звернення:26.05.22). – Назва з екрана.

-
- 1 квітня. Василь Тарновський [Електронний ресурс] / LB.ua. Дорослий погляд на світ : [сайт]. – Режим доступу:
https://lb.ua/blog/culture/300634_1_kvitnya_vasil_tarnovskiy.html (дата звернення: 26.05.22). – Назва з екрана.
 - Помаз В. Пророк, видатний художник і... без шапки [Електронний ресурс] / В. Помаз // Урядовий кур'єр : газета Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/prorok-vidatnij-hudozhnik-i-bez-shapki/> (дата звернення: 26.05.22). – Назва з екрана.

Меценатство як справа усього життя:
Василь Тарновський (молодший)
(Роде красний, роде наш прекрасний...)
краєзнавчі дайджест-читання

Матеріал підготувала: Л. Казакова
Літературний редактор: О. Волченко
Комп'ютерна верстка: О. Ташлик
Відповідальна за випуск: Т. Клюй

Видавець:

Чернігівська обласна бібліотека для дітей

вул. Рокозовського, 22а

м. Чернігів 14032

тел. 0462-95-19-45

<http://ostrovskogo.com.ua/>

E-mail: ostrovskogo@online.ua